

Krig i religionens navn:

Europæiske religionskrige efter Reformationen

2x HI's historieavis, oktober 2024

INDHOLDSFORTEGNELSE

Hollands kamp for frihed - Oprøret der forandrede europa	2
Skole og henrettelser er vejen	3
reformationen.....	4
Huguenetterne, bartolomæusnatten og tilbagekaldelsen af Nates-ediktet.....	5
30 års krigen.....	7
Reformationen i danmark	8
Religiøse konflikter og kongemord	9

HOLLANDS KAMP FOR FRIHED - OPRØRET DER FORANDREDE EUROPA

En Revolution i Europa

Den Nederlandske Opstand, kendt som 80-årskrigen (1568-1648), markerede en afgørende brydningstid i Europas historie, der endte med at skabe en ny stormagt i kontinentet. Konflikten opstod mellem de protestantiske nordlige provinser i Nederlandene og den katolske spanske konge Filip II. Opstanden førte til skabelsen af Republikken af de Forenede Nederlande – en af Europas første moderne republikker.

Slaget ved Gibraltar (1607): En Dramatisk Sejrrig Kamp

Slaget ved Gibraltar den 25. april 1607 var et afgørende søslag under den tidlige fase af 80-årskrigen mellem Republikken af de Forenede Nederlande og det spanske imperium. Denne intense kamp fandt sted i Gibraltarbugten, hvor en hollandsk flåde på 26 skibe, under ledelse af admiral Jacob van Heemskerck, angreb en spansk flåde, som lå for anker.

Wilhelm af Oranje og Oprørets Fremdrift

Oprøret tog fart med Wilhelm den Tavs af Oranje som leder. Hans erobring af Brielle i 1572 inspirerede de nordlige provinser til at kæmpe videre. På trods af Filip II's forsøg på at nedkæmpe oprøret, erklærede de sig de facto uafhængige i 1581. Først i 1648 blev deres selvstændighed dog formelt anerkendt med Westfalske Fred.

En Økonomisk og Kulturel Magt

Efter krigen oplevede den nye hollandske republik en enestående økonomisk fremgang. Amsterdam blev centrum for verdenshandel på grund af handelskompagnier som VOC og et avanceret finansielt system. Denne udvikling skabte grundlaget for Hollands økonomiske stormagt, hvor landet også lavede videnskabelige og kulturelle fremskridt.

Sydens Skæbne og Frankrigs Rolle

De sydlige Nederland forblev under spansk kontrol, men mistede store områder til Frankrig i krigens sidste år. Med freden i 1648 stod Holland som en af de mest magtfulde nationer i Europa, både økonomisk og kulturelt, og havde på blot et halvt århundrede opnået global indflydelse.

Frankrig og Spanien i Krigens Sidste Fase

I de sidste årtier af 80-årskrigen blev Frankrig en afgørende allieret for den Hollandske Republik.

Under ledelse af Kardinal Richelieu og kong Ludvig XIII hjalp Frankrig med at svække Spanien yderligere, både militært og politisk. Dette samarbejde viste sig at være en nøglefaktor i Hollands succes mod slutningen af krigen. Spanien blev presset på flere fronter, og ved freden i 1648 havde de ikke blot mistet kontrollen over de nordlige provinser, men også betydelige territorier til Frankrig. Dette ændrede magtbalancen i Europa og markerede begyndelsen på Spaniens nedgang som stormagt.

Hollands Indflydelse på Europa og Verden

Efter freden i 1648 stod Holland ikke kun som en fri republik, men også som en global magt. Landets stærke handelsflåde og kolonier i Asien, Amerika og Afrika udvidede dets økonomiske og politiske rækkevidde. Den hollandske indflydelse strakte sig langt ud over Europa, hollandske handelsruter og varer nåede verdens fjerneste hjørner. Samtidig inspirerede deres republikanske styreform og økonomiske model andre europæiske nationer, og Holland blev et forbillede for frihed, handel og innovation i en tid, hvor monarkier stadig dominerede det meste af Europa.

Amsterdams forsvarsledelse fejrer fredsftalen i Münster, maleri af Bartholomeus van der Helst (1648), Rijksmuseum, Amsterdam.

SKOLE OG HENRETTELSER ER VEJEN

Modreformationen "den katolske reformation"

Den katolske kirke trådte sammen ved kirkemødet i Trento, i henholdsvis 1545-1547, 1551-1552 og 1561-1562. For at gøre deres trogrundlag klart. Et tros grundlag der gjorde det klar, at man på mange afgørende punkter var uenig med lutheranerne og Calvinisterne. Den katolske kirke valgte dog at afskaffe afladsbrevene, en af de punkter som bl.a. havde stødt lutheranerne.

I årene inde det første kirkemøde havde paven godkendt en ny munkeorden, jesuitterne også kaldt "Jesu Selskab". Ordenen havde det formål at udbrede den katolske kristendom blandt troende, men også hedninge såvel som frafaldene protestanter.

Jesuitterne gik ind for lærdom, lydighed, og selvdisciplin. De oprettede fremragende skoler, hvor jesuitterne brugte deres intellektuelle skarphed, som et våben/tiltage til at bekæmpe lutheranerne og calvinisterne.

Udover skoler genindfører den katolske kirke også middelalderens inkvisition. En institution der opsporer og afslør kættere, for så at straffe dem med tortur. Hvis ikke kætterne, selv efter den hårde behandling, stadig nægtede at afværges sin falske tro for domstolen, blev de brændt på bålet. Bålbrændingerne af kætter gjorde man til store iscenesættelser, der samlede folket, med formålet at sprede skræk og advarsel.

Den katolske kirkes tiltage gik godt, da de fik udryddet næsten alle reformationstilhængerne. Det gik først og fremmest i Spanien, Østrig og Polen. Der er uenighed om hvor mange kættere der rent faktisk blev henrettet/brændt under forfølgelserne. Protestantiske historiker sætter antallet meget højt, mens andre katolske historiker mener at kun ganske få kætter rent faktisk blev henrettet.

Lutheraner:	Folk der følger og tror på Martin Luther Kings måde at se kristendommen.
Calvinister:	Folk der følger og tror på Jean Calvins måde at se kristendommen.
Kætter:	En der i forhold til sin religion afviger fra det originale / ortodokse standpunkt (fx Katolsk kristendom)

REFORMATIONEN

Hvad var reformationen, og hvornår fandt den sted?

Reformationen var en religiøs bevægelse i Europa, som førte til splittelse i kirken. Det begyndte i 1500-tallet, da Martin Luther kritiserede den katolske kirke og det fortsatte gennem det 16. århundrede. Det førte til dannelsen af protestantismen og ændrede altså både religion og politik.

- Hvad var de centrale grunde til, at Martin Luther protesterede imod den katolske kirke?

Den største protest som Martin Luther havde mod den katolske kirke, var konceptet afladshandel. Afladshandel var et koncept hvor man kunne få syndsforladelse af kirken eller fritages for straffe, hvis man angrede over sine synder og betalte kirken. Kirkens hovedargument for bevarelsen af denne orden som tjente dem styrtende med penge var, at

kirken rådede over en skat af gode gerninger som de retfærdige helgener havde tilvejebragt. Folk købte både disse afladsbreve for deres egen syndsforladelse, men også på vegne af afdøde slægtninge. Luther var som sagt stærkt imod dette koncept og fremlagde derfor i 1517 en latinsk skrift-de 95-teser-som var en tekst der lagde op til en diskussion om konceptet afladsbreve. Hans kritik blev ikke taget godt i mod i Rom, men i Tyskland gav skriften genlyd og overtalte store dele af befolkningen og forskellige fyrster. Luthers tekst ledte i sidste ende til splittelsen af kirken.

- Hvilke udfordringer stod Karl d. 5. overfor, da han forsøgte at holde Europa samlet i en religion?

Karl den 5. blev valgt til Tysk-romersk kejser i 1519. Det var de 7 fornemmeste tyske fyrster, kurfyrsterne, der udpegede kejseren. Han fulgte efter sin farfar, Maximilian, der havde haft kejsermagten siden 1438. Karl v ar tre år forinden blevet konge af Spanien, fordi han var tætteste arving efter Spaniens kong Ferdinand den 2. Derfor havde han en stærkere magtposition, end kejseren havde i århundrede.

Karls mål var at bestemme over alle, og genoprette Romerriget. Han prøvede at tvinge protestanterne tilbage til katolicismen, fordi han var modstander af reformationen. Det lykkedes ham dog ikke, men gav ham bare mere modstand. Han endte med at give op, og på den måde afgav han sin magt.

Derfor blev der besluttet i 1555, at de enkelte fyrster selv kunne bestemme om deres områder skulle være katolske eller protestantiske.

- Var reformationen kun et religiøst opfør eller også socialt oprør?

Reformationen handlede meget om religiøse oprør, da folk mente der skulle ske ændringer i tro og bare kirken generelt. Dog skabte reformationen også sociale oprør, da mange mennesker også var utilfredse med den katolskes kirkes magt og rigdom. Mange mennesker følte at de kun tog imod penge, men ikke hjalp dem. Derfor begyndte folk at ønske forandringer. Reformationen gav dem mulighed for at ændre deres liv. Det blev en chance for at ændre samfundet. De kæmpede for bedre rettigheder og for at blive hørt, i stedet for gamle traditioner og hierarki. Derfor var Reformationen ikke kun et religiøst men også et socialt oprør der påvirkede samfundet meget.

HUGUENETTERNE, BARTOLOMÆUSNATTEN OG TILBAGEKALDELSEN AF NATES-EDIKTET

Hvad var Huguenotter?

Huguenotterne var franske protestanter, der ønskede at reformere den katolske kirke. I 1500-tallet var der langvarig borgerkrig i Frankrig mellem de calvinske reformerte, som i Frankrig blev kaldt Huguenotter, og katolikkerne. Krigen endte i 1598 med et kompromis, som gav huguenotterne trosfrihed. Ludvig den 14. ophævede trosfriheden i 1685 i Frankrig, som gjorde at de hellere ville udvandre end at bukke under for Katolismen. Dette gav store problemer for Frankrig da huguenotterne var cirka en million mennesker, og mange af dem dygtige købmænd og håndværkere, som der så forlod landet.

Bartolomæusnatten:

Bartolomæusnatten var en massakre i Paris imod Huguenotterne det var en af de voldsomste massakrer i religionskrigene. Det skete få dage efter brylluppet mellem Henrik den 4. af Frankrig og katolikken Magrete af Valois, som var søster af Karl den 9. I anledningen af brylluppet var mange rige og indflydelsesrige huguenotter i Paris. Natten mellem den 23-24 August 1572 begyndte massakren, Karl den 9. beordrede drabet på en gruppe huguenottiske ledere. Massakren spredte sig igennem Paris og videre ud i resten af Frankrig. Man regner med at der blev dræbt mellem 5.000 og 30.000.

Tilbagekaldelsen af Nantes-ediktet:

Henrik den 4. var huguenot, men da han blev konge, ville han ikke være konge af et mindretal, så han valgte at konvertere til katolicismen i 1593. Men han glemte ikke sine gamle trofæller. Ved ediktet, en offentlig bekendtgørelse, i Nantes i 1598 gav Henrik den 4., huguenotterne udstrakt religionsfrihed og tilladte at de måtte befæste særlige byer, deriblandt La Rochelle. Huguenotterne beholdt dog ikke deres befæstede byer ret længe. De blev erobret af de franske konger i årene fra 1622 til 1629. Huguenotterne bevarede dog deres religiøse frihed, dog kun indtil at Ludvig 14. afskaffede den i 1685. Det fik over 200.000 huguenotter til at udvandre. De fleste blev dog i Frankrig, hvor de i hemmelighed fortsatte med at dyrke deres religion.²

30 ÅRS KRIGEN

30-årskrigen (1618-1648) var en af de mest ødelæggende konflikter i Europas historie, og den involverede mange af kontinentets største magter. Krigen fandt primært sted i det tysk-romerske rige og havde dybe politiske, religiøse og sociale konsekvenser, der rakte langt ud over Europas grænser.

Den begyndte som en krig mellem protestanter og katolikker, men den blev mere og mere en kamp om magten i Tyskland. Der blev hen af forløbet involveret flere og flere stormagter. Bl.a. blev Spanien og de oprørske forenede Nederlande inblandet. I slutningen af krigen blev de store vindere Frankrig, Sverige og de tyske fyrster, mens kejsermagten var den store taber.

30-årskrigen er en af de mest grusomme krige udkæmpet i Europa. Krigen voldte store lidelser for især Tyskland, og den bragte ingen fordele til de parter, der var årsag til den. Hærstørrelserne der udkæmpede krigen voksede gennem årene og der kom flere og flere mennesketab. Krigen begyndte med hære på 50.000 mand i de første år til over 100.000 mand senere i krigen. Tyskland mistede op mod en tredjedel af deres befolkning.

Mange opfatter 30-årskrigen som et opgør mellem katolikker og protestanter, men det er ikke helt rigtigt. Der var andre mange forhold der spillede ind, og tit kæmpede katolikker og protestanter indbyrdes. Dog var en væsentlig grund til krigen det bitre opgør mellem katolikker og protestanter. 30-årskrigen brød ud da de bøhmiske stænder i 1618 gjorde oprør mod kongen af Habsburg Ferdinand den 2. som året efter blev valgt som den tysk-romerske kejser. Stænderne afviste Ferdinand den 2. forsøg på at gøre den primære protestantiske befolkning til katolikker igen og valgte i stedet den Evangeliske unions leder, kurfyrste Frederik den 5. af Pfalz, til ny konge. Med støtte fra sin slægtning fik den spanske konge Filip den 3. og den katolske liga anført af Maximilian den 1. den store af Bayern, lykkedes det i 1620 Ferdinand at besejre oprørerne i Slaget ved det hvide bjerg nær Prag. Bøhmen blev besat, Frederik flygtede til Nederlandene og i 1623 fik Maximilian hans kurfyrstetitel. Nederlaget skabte stor frygt blandt det tyske folk, og med økonomisk støtte fra Frankrig, England, Nederlandene samlede Christian den 4. de nordtyske protestanter og rejste en hær mod den katolske liga. Danmark var med i krigen og gik ind med militærmagt i nord Tyskland. Christian den 4 som var kongen på det tidspunkt håbede på at Sverige ikke ville tage de nordtyske landsdele og dermed indkredse Danmark. Men det skete. Den svenske konge Gustav Adolf som var sin tids

største hærføre besejrede de katolske magter og fik overvundet de nordtyske landområder og Danmark var omringet.

30-årskrigen sluttede efter en fredsaftale den 24. oktober 1648. Det var en forhandling som bliver kaldt den Westfalske fred og fandt sted mellem de to forhandlingsbyer Osnabrück og Münster. Den dansk-svenske krig eller efterspil sluttede dog ikke efter fredsaftalen. Sverige havde vundet landområder i Nordtyskland og Danmark var helt indkredset af Sverige. Krigen forløb helt til 1660 hvor Danmark måtte give landsdele til Sverige.

REFORMATIONEN I DANMARK

I 1517 startede reformationen i Tyskland og herefter blev bragt til resten af Skandinavien og andre steder i Europa. Reformationen har haft en stor betydning på folkets tro og kirkens magt i dag.

Reformationens begyndelse

Reformationen startede i Tyskland i 1517, da Martin Luther satte sine 95 teser op på kirkedørene i Wittenberg. Disse teser kritiserede den katolske kirkes autoritet, særligt var disse imod køb afladsbreve, som var breve der kunne købes for at undgå skærsilden.

Gennembruddet i Danmark

Reformationen blev udbredt til Danmark allerede i 1520'erne, især gennem Hans Tausen, som blev kendt som den "danske Luther". Tausen var præst og begyndte at prædike Luthers ideer og tanker, og opførte gudstjenester på dansk i stedet for Latin, dette fik stor opbakning fra folket. Da reformationen kom til Danmark, sad Christian d. 2. på magten, han var stor tilhænger af den lutherske kirke, på grund af dette blev Christian d. 2. derfor forvist og Frederik d. 1. blev konge. De danske konger havde nemlig en aftale med adlen om at bekæmpe den lutherske reformation. Idet kong Frederik d. 1. dør uventet, bliver hertug Christian af Slesvig-Holsten kronet til Kong Christian d. 3. Den lutherske reformation fik dog stor opbakning af kong Christian d. 3., som så dette som en mulighed for at styrke hans magt som konge.

I 1536 blev reformationen officielt gennemført, da Kong Christian d. 3. sejrede i Grevens Fejde, som bestod af en borgerkrig mellem den katolske kirke og de lutherske tilhængere. Efter sejren arresterede kongen de katolske biskopper og afskaffede klostrene. Den danske kirke blev reformeret, og alle kirkens ejendomme blev overtaget af kongen, hvilket styrkede hans magt i høj grad.

Reformationens påvirkning

Efter reformationen kom til Danmark kom der også en række omvendinger såsom den danske kirke blev omdannet til Luthersk kirke med kongen som højeste magt. Dette betød at biskopper mistede deres magt og mange af de katolske præster blev afsat og skulle tilpasse sig til den nye reform. Den danske befolkning oplevede store ændringer i religionen, hvilket førte til religiøs usikkerhed, da deres katolske ritualer og traditioner blev fjernet og klostrene blev nedlagt. Reformationen ledte til at Den Danske Enevælde regerede fra 1660-1849, da kongen havde fuld magt over, for både folket og kirken.

RELIGIØSE KONFLIKTER OG KONGEMORD

Fra Henrik 8. til Englands Industrielle Revolution"

Kongen af England, Henrik den 8. ville skilles fra sin hustru Katarina da, hun ikke fødte ham en søn. Da han ville skilles, måtte han lige med fraskilles den katolske tro. Henrik blev på ny giftet med Hofdamen Anne Boylen, men hun blev henrettet grundet utroskab. Da Henrik for tredje gang blev gift fik han endeligt en søn. Sønnen hed Edward og blev konge i 1547, men døde kort efter i 1553 som 16 årig. Det endte med at Henriks første hustru, Katarinas datter Maria Stuart, blev regent.

Maria Stuart var en overbevist katolik, kendt som "den blodige" for sine grusomme metoder. Hun forsøgte at opretholde katolicismen, hvilket gjorde hende upopulær blandt folket. En mand, der indførte en ny kirkeordning, blev fængslet og brændt på bålet, hvilket bidrog til hendes dårlige omdømme. Derudover giftede hun sig med Filip II fra Spanien. I 1558 måtte Maria træde tilbage og lade sin datter Elisabeth I blive regent, da hun ikke kunne få sønner. I 1586 blev hun anklaget for medvirken i et mordforsøg på Elisabeth og blev henrettet i 1587.

Da Elisabeth dør i 1603, uden at have fået børn, bliver Marias søn Jacob udråbt til konge af England og Skotland. Da Jacobs søn Karl er blevet udråbt til konge, kommer han i åben krig med det engelske parlament og i januar 1649 dømmes han til døden og henrettes.

Efter Oliver Cromwell overtog magten, måtte han kæmpe mod oprør i Irland og Skotland. I Irland slog han oprøret ned med brutalitet, konfiskerede jorden fra irske bønder og ødelagde katolske kirker. Som puritaner hadede Cromwell katolicismen og fjernede også helgenfigurer og glasmalerier fra mange engelske kirker. Puritanismen dominerede England under hans styre, men mistede sin indflydelse efter hans død. En varig effekt af Cromwells regering var Navigationsloven af 1651, som styrkede engelsk skibsfart. I 1689 blev Vilhelm 3. konge og underskrev "Bill of Rights", hvilket lagde grunden til det moderne engelske demokrati.

Efter Cromwells død tog Karl 1. søn Karl 2. magten over England. Han indgik en aftale med parlamentet der sikrede ham penge til at dække sine udgifter. Han brugte dog snart for mange penge hvilket gjorde ham upopulær. Derfor udbrød der efter Karls død i 1685 oprør da han blev efterfulgt af broderen Jakob 2. Han fik i 1688 en søn, som blev opdraget i den katolske tro. Derfor henvendte ledende engelske politikere sig til den hollandske konge Vilhelm 3. Han var gift med Jakob datter og i november 1688 indtog han London uden kamp og blev udråbt til konge af England.

Religiøse stridigheder skabte problemer i Frankrig og Tyskland, men styrkede England. Mange forfulgte udvandrede til de engelske kolonier i Amerika, hvilket sikrede Englands magt i Amerika og gav nye muligheder for industrien. Dette var starten på den industrielle revolution

General Wallenstein malet af Anthonis van Dyck.
Bayerisches Nationalmuseum i München.